

**Процик Ірина**

докторка філологічних наук,  
доцентка кафедри  
української преси Львівського  
національного університету  
імені Івана Франка

## **РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ГАЗЕТИ «ЗМАГ» У ТВОРЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ**

Спортивна газета «Змаг» (Перемишль–Львів, 1937–1939) увійшла в історію української журналістики як перший український великоформатний ілюстрований спортивний тижневик, що виходив друком за спільної громадської ініціативи найуспішніших українських спортивних клубів Галичини. Цей український часопис міжвоєнного періоду мав найдовшу історію видання та регулярно й оперативно публікував інформацію про спортивні події в Україні й у світі (про спорт високих досягнень – за сучасною термінологією) та про розвиток тіловиховання (фізичної культури) й масового спорту) в усіх куточках України.

В українському пресознавстві є кілька розвідок про історію розвитку періодичних видань у міжвоєнний час у Галичині, в яких з-поміж інших часописів проаналізовано й український спортивний тижневик «Змаг» [Ковпак: 2008, Кость: 2002, Сазонова: 2020], проте досі належно не оцінено роль цього тижневика у творенні національного спортивного дискурсу. Ця розвідка має на меті показати, як на сторінках «Змагу» формувалася національна мова спорту, вироблялася українська спортивна термінологія різних його видів, адже часопис став платформою для апробування національних спеціальних назв із галузі спорту, активне творення яких відбувалося в міжвоєнний

період. Ці назви однак не зафіксовані в українських лексикографічних виданнях через негативну дію позамовних чинників у советський період. Терміни міжвоєнного періоду практично не знані широкому загалові прихильників спорту, ба навіть фахівцям.

Екскурс в історію видання тижневика «Змаг» демонструє непрості умови його започаткування: наприкінці 1935–на початку 1936 р. під час засідань українських спортивних товариств Галичини обговорювано питання створення керівного органу українських спортивних інституцій, представницькі клуби яких виступали в польській державній лізі (С.Т. «Україна» Львів, У.С.Т. «Пролом» Станиславів, У.С.К. «Сян» Перемишль). Нова керівна структура, що її назвали Спортовим проводом, мала постати на зміну Українському спортовому союзові (заснованому 1924 р.), на який постійно робила нагінку польська влада, а в 1937 р. остаточно ліквідувала. Де-юре згадана спортивна організація так і не розпочала діяльність, проте де-факто вона працювала й, з-поміж іншого, вповноважила перемишльський осередок проводу організувати видання газети «Змаг», що повинна була стати друкованим органом новоствореної керівної структури українського спорту в Галичині (про цей факт відомо з листування Івана Боберського та Степана Гайдучка [ЦДІАУ. Ф. 366, оп. 1, спр. 13, арк. 62–64, 66] із програмової статті редакції газети «Змаг» [Наші позиції. *Змаг*. 1937. Ч. 1. С. 1]).

Видання спортивного тижневика (виходив щопонеділка, за винятком кількох четвергових номерів, спочатку мав обсяг 8 сторінок, згодом – 4 сторінки) розпочато 1 лютого 1937 р. у Перемишлі, де побачило світ перших дев'ять чисел газети. Редакція тижневика містилася на вулиці Колійовій, 5. Розташування біля вокзалу давало змогу якнайшвидше отримувати матеріали залізницею від позаштатних кореспондентів із різних міст. Згодом редакція тижневика переїхала до Львова, де вийшли в світ всі подальші числа газети, починаючи з

десятого (загалом опубліковано 100 номерів видання: 46 – у 1937 р., 45 – у 1938 р., 9 – у 1939 р.). Видавцем газети в Перемишлі був голова Українського спортивного клубу «Сян» Степан Шах [Загальні збори У.С.К. «Сян». *Змаг.* 1937. Ч. 2. С. 2], а редактором перших чисел тижневика – провідник футбольної секції й лікар цього футбольного клубу Мирослав Куник. У львівський період редакційні обов'язки виконували Олександр-Євген Костик, Роман Сливка, Євген-Михайло Зиблікевич. У редакційній політиці тижневика визначено три головні напрямки діяльності видання: виховно-ідеологічну, організаційну й інформаційну. На шпальтах газети друкували статті Богдан Сич, Роман Сливка, Омелян Навроцький (псевдонім Онав із Делятина), Едвард Жарський, Тадей Чорній, Богдан Сич, Роман Гриців, Терентій Гіль, Богдан Клюнь, серед яких були й чинні спортсмени, зокрема, Ізидор Данів і Богдан Ліськевич– футболісти С.Т. «Пролом» Станиславів), Ембард (Михайло Бардин – футболіст У.С.К. «Скала» Мостиська), що уможлиблювало публікування звітів про матчі, збагачених відомостями безпосередньо від їхніх учасників. Дуже ґрунтовною й інформативною була футбольна рубрика «Так грає світ футбол», до якої регулярно дописував нападник С.Т. «Пролом» Станиславів Ізидор Данів, аналізуючи тактику й технічні прийоми, використовувані у футболі.

Часопис мав інформаційні рубрики: «Про що в тижні гуло», «Останні відомості», «Чи знаєте, що?» (про спорт на українських землях і в світі), «Це вас зацікавить», «Комунікати», «Ріжні вісти<sup>1</sup>», «Що пише преса», «По всьому світу», звіти про спортивні чемпіонати – «Мистецтва Окружної Ліги» (згодом «Окружна Ліга»), «Державна Ліга», «Мистецтва А класи», «Міжокружні змагання», «Футбольні змагання», «Футбол» і «Між двома воротами» (про футбольні першості), «Чаша Дейвіса» і «Слідом білого мячика» (про турніри з

---

<sup>1</sup>У цитатах із матеріалів, опублікованих на сторінках тижневика «Змаг», збережено особливості тогочасного правопису і пунктуації, що їх використовували в міжвоєнний період у Галичині (зокрема, відсутність апострофа, розрізнення л і л' тощо).

великого тенісу), «Легкоатлетика» і «Легкоатлетичний калейдоскоп» (про легку атлетику), «TourdeFrance» і «Шляхом великого рейду» (про велоперегони), «На ледяному дзеркалі» і «Гаківка» (про хокей), «На білих верхах і долах» (про лижний спорт) «Рагбі», «Ситківка», «Пінг-понг», «Веслярство», «Бокс» і «На рингу» та рубрики, які стосувалися спорту загалом: «На різних / інших грищах», «Спорт у цифрах». Результати поєдинків друковано в рубриках: «Закордонні висліди», «Інші висліди», «Підсумки тижня», «Підсумки останніх тижнів» і в окремих таблицях результатів – «Табеля Окружної Ліги». Спортивні події анонсовано в рубриках «Календарець змагань» і «Куди йдемо в неділю?» (тут зазвичай подавано інформацію про майбутні футбольні матчі). Уже зі самих назв рубрик помітно, що тижневик пропагував національні відповідники до чужомовних термінів багатьох видів спорту (*веслярство, гаківка, ситківка*). Уживаною міжнародні назви (*бокс, пінг-понг, рагбі, футбол*), які функціювали паралельно з питомими номінаціями.

Не оминав часопис і питань масовості спорту, зокрема його розвитку в селах, подаючи відомости з різних малих місцевостей у рубриках «Гамірно по селах», «По наших селах», «Голосяться села», а також питань розвитку спорту серед молоді – в рубриках «Мистецтво юніорів», «Сторінки шкільного спорту», «Зі шкільного спорту». Аспектам організації спортивного життя українців і проведення тіловиховних заходів відведено рубрики «З організаційного життя», «Сокільська хроніка», «На сокільському фронті».

На сторінках «Змагу» започатковано публікування художніх творів на теми спорту, що було новаторським у цьому спортивному часописі. Постійними авторами фейлетонів спортивної тематики були письменники Іван Смолій, (псевдонім Гіякинт Брунька), і Роман Купчинський (псевдонім Галактіон Чіпка).

У 1938 р. часопис «Змаг» провів перший в історії українського

спортивного руху конкурс для визначення десятих найліпших спортсменів. Для цього в кожному номері газети надруковано купон, який міг заповнити кожен охочий, вписавши десять найкращих українських змагунів. Така ініціатива свідчить про налагоджене спілкування редакції «Змагу» з читачами, що давало змогу залучити до спортивного дискурсу широкі кола українців. Це підтверджує й поява рубрик «З листів до редакції», «Листування редакції», «Листування адміністрації».

Великою заслугою часопису є те, що його шпальти стали платформою для апробування української спортивної термінології, що дало змогу сформувати в Галичині систему українських спеціальних назв зі сфери спорту на національній мовній основі. Автори й редактори часопису використовували спортивні терміни початку ХХ ст., що їх запропонував започатковувач національного тіловиховання і змагу Іван Боберський (*аут – бічняк, велоспорт – наколесництво, гімнастика – руханка, голкіпер – воротар, лижний спорт – лецетарство, корнер – наріжняк, футбол – копаний м'яч, центрфорвард – чільник*) [Процик: 2021]. До багатьох чужомовних спортивних термінів подали питомі відповідники учні й послідовники Івана Боберського – Степан Гайдучок, Павло Зимак, Тарас і Петро Франки (*волейбол – відбиванка, інвентар – приладдя, спортзал – рухівня, суддя – безсторонник*). Авторство більшості термінів не відоме, але часто це вдалі питомі назви, які відображають мовну картину світу українців, є найменуваннями з національно-культурною специфікою (*баскетбол – кошиківка, бігова доріжка – біжня, бокс – навкулачництво, боротьба – дужання, марафон – біги довгі, ковзанярський спорт – совгарство, легка вага (у боксі) – вага пера, роздягальня – одягальня, санний спорт – санкарство, спринт – біги короткі, стрибок у висоту – скок у височінь, туризм – мандрівництво, штовхання ядра – стусан кулею*). Національна за походженням лексика

домінувала в терміносистемах усіх тодішніх спортивних дисципліні взагалноспортивній термінології, вживаній у статтях на сторінках «Змагу»: *виграна (перемога), воковер (технічна поразка), грище (поле для гри), здобуття воріт (гол), дружина (команда), змаг (спорт), змагун (спортсмен, спортсевець), карний коп (штрафний удар)*. Ці терміни засвідчують розбудованість системипитомих спортивних назв у всіх видах спорту.

Аналіз публікацій у тижневику «Змаг» свідчить не лише про виокремлення спортивної журналістики як осібної галузі, а й про активне творення українського спортивного дискурсу й інтенсивне формування національної термінології спорту в міжвоєнній Галичині. Перспектива досліджень полягає у виробленні практичних рекомендацій для сучасних спортивних журналістів щодо вживання питомих українських термінів, уникання надмірної кількості англізмів, до більшості з яких уже в міжвоєнний період знайдено національні відповідники.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. *Змаг*. Перемишль. 1937. Ч. 1–9; Львів. 1937–1939. Ч. 10–100.
2. Ковпак В. *Українська спортивна преса Галичини 20–30-х років ХХ ст.* Львів: НДЦ періодики ЛННБУ ім. В. Стефаніка, 2008. 236 с.
3. Кость С. А. Спортивно-руханкова преса. Кость С. А. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. Структура. Ч. II. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. 2002. С. 189–202.
4. Процик І. Р. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсах: Автореферат дисертації ... доктора філологічних наук: 10.02.01. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 38 с.

5. Сазонова Ю. О. Спортивна журналістика України: історія, еволюція, трансформація. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 276 с.

6. Центральний державний історичний архів України. Ф. 366, оп. 1, спр. 13, арк. 62–64, 66. Листи Степана Гайдучка до Івана Боберського про діяльність і стан справ у гімнастичному товаристві «Сокіл-Батько». Т. III (1935–1936).